

Monumentnummer*: 512961

Smallepad 5
3811 MG Amersfoort
Postbus 1600
3800 BP Amersfoort
www.cultureelerfgoed.nl

T 033 421 74 56
E info@cultureelerfgoed.nl

Status **rijksmonument**
Inschrijving register* 23 juni 1999
Kadaster deel/nr 82977/8

Woonplaats*		Gemeente*		Provincie*			
Amsterdam		Amsterdam		Noord-Holland			
Straat*	Nr*	House letter*	Toev.*	Postcode*	Woonplaats*	Situering	Locatie
Klönne plein	2			1014 DD	Amsterdam		
Klönne plein	4			1014 DD	Amsterdam		
Klönne plein	6			1014 DD	Amsterdam		
Klönne plein	8			1014 DD	Amsterdam		
Kadastrale gemeente*	Sectie*	Kadastraal object*	Appartement aanduiding		Grondperceel		
Amsterdam	Y				3989		

Omschrijving**

Inleiding

Voormalige Watergasbriek, later transformatorhuis, onderdeel van het complex Westergasfabriek. In 1904 werd aan het bestaande complex een water- ofwel cokesgasfabriek toegevoegd, bestaande uit de fabriek zelf, een ketelhuis annex laboratorium (het huidige ladderhuis) en een inmiddels verdwenen kleine gashouder. Hier werd volgens een ingenieus systeem blauw watergas geproduceerd, dat bestond uit een mengsel van gelijke delen koolmonoxide en waterstof. Toen in 1956 de nieuwe, volledig geautomatiseerde watergasfabriek de productie overnam werd de oude watergasfabriek uit gebruik genomen, waarna het gebouw ging fungeren als transformatorwerkplaats van de afdeling Kabelnet van het Gemeente Energie Bedrijf.

Vanaf de jaren dertig is het gebouw diverse malen ingrijpend gewijzigd. Zo zijn onder meer de ventilatiekappen op de zadeldaken verdwenen.

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument

In 1931 werd het ketelhuis, dat was ondergebracht in het noordelijke deel van de dwarsvleugel, verbouwd tot zuiverhuis. Dit had ingrijpende gevolgen voor het aanzien van dit bouwdeel: het volume werd verhoogd met een verdieping en verlengd met één travee, en kreeg in verband hiermee een nieuwe kopgevel. Bij deze gelegenheid werden aan de westzijde en in de oostelijke oksel van het gebouw overkappingen toegevoegd. De verlenging gebeurde geheel in stijl, voor de verhoging daarentegen werd een stalen vakwerkconstructie met invullingen van steens metselwerk gebruikt. De thans aanwezige betonnen verdiepingsvloer werd toen of in een later stadium aangebracht. Ook het hoofdvolume heeft de nodige veranderingen ondergaan, onder meer doordat al snel na de ingebruikname technische aanpassingen nodig waren. Het dak werd geheel vernieuwd, waarbij de ventilatiekap verdween en de kopgevels overeenkomstig werden aangepast. Deze laatste vertonen duidelijk de sporen van eerdere ingrepen: bij de oostelijke kopgevel is een aanvankelijk aanwezig extern trappenhuis dat toegang gaf tot de werkvloer verwijderd, aan de westzijde waren herstelwerkzaamheden nodig omdat hier de cokeslift had gestaan.

In de jaren zestig zijn ten behoeve van de transformatorwerkplaats wijzigingen opgetreden: op enkele plaatsen verschenen in de gevel betonnen portalen, intern kwamen in de zuidoosthoek gemetselde inbouwen en werd langs de gevels een betonnen constructie voor de kraanbaan aangebracht. In relatie hiermee werd ook de indeling van de aangrenzende ruimte - het zuidelijke deel van de dwarsvleugel - gewijzigd door de toevoeging van een controlekamer en enkele kleinere inbouwen. In de westelijke oksel van beide bouwdelen kwam een gemetselde voorziening voor laden en lossen.

Omschrijving

De oorspronkelijke watergasfabriek bestaat uit twee gedeelten. Het in oost- westrichting gesitueerde hoofdvolume is een grote hal van 46 bij 18 meter onder met pannen gedekt zadeldak met van oorsprong een over de gehele lengte uitgestrekte ventilatiekap die thans verdwenen is. De dwarsvleugel met een omvang van 32 bij 22 meter is op ongeveer een derde door een dwarsmuur in twee aparte ruimten verdeeld en heeft een zadeldak. De oorspronkelijke ventilatiekap is ook hier inmiddels verdwenen. Op verschillende plaatsen bevinden zich kleinere uitbouwen, terwijl in de westelijke oksel een hoge schoorsteen staat. De voormalige fabriek heeft een inwendige kapconstructie van geklonken dubbele Polonceauspanten, die in de 22 meter brede dwarsvleugel de grootste overspanning in zijn soort in Nederland vóór de Eerste Wereldoorlog vormde. Architectonisch wordt het gebouw gekenmerkt door een symmetrische opzet en een zorgvuldige vormgeving, die bij het hoofdgebouw zorgt voor een basiliekachtig uiterlijk. De grote gevelvlakken worden op regelmatige wijze geleed door middel van lisenen, spaarvelden, tandlijsten, gekoppelde boogvensters en ronde ramen, terwijl het geheel wordt verlevendigd met natuurstenen dorpels, goten en aanzetstukken.

Waardering

Voormalige watergasfabriek (transformatorhuis) van algemeen belang vanwege de typologische waarde en als historisch-functioneel onderdeel van het complex Westergasfabriek. Van belang zijn de samenhang met het belendende vroegere ketelhuis/laboratorium, de hoofdstructuur van twee haaks op elkaar staande, symmetrisch opgezette bouwdelen en de grotendeels nog aanwezige in- en uitwendige architectonische detaillering, waaronder de Polonceauspanten en het dakbeschoot.

Hoofdcategorie

Boerderijen, molens en bedrijven

Subcategorie

Industrie

Functie

Nutsbedrijf

* Dit gegeven is onderdeel van het rijksmonumentenregister

** Dit is een registergegeven voor zover noodzakelijk voor de identificatie van het rijksmonument